

<https://doi.org/10.52340/lac.2021.683>

კულტუროლოგია Cultural Studies

კულტურისა და კულტურის პოლიტიკის დეფინიციათა დინამიკა

ვაჟა შატბერაშვილი

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Email: vshatberashvili@yahoo.com

სტატიის მიზანია, კულტურის პოლიტიკის დეფინიციის არამდგრადობის წარმოჩენა მისი დინამიკური, პოზიტიური განვითარების თვალსაზრისით. ამისათვის, უპირველესად, მიმოხილულ იქნა კულტურის პოლიტიკასთან დაკავშირებული კულტურის ცნების შინაარსის, მისი დეფინიციის ცვლილებათა ისტორიული გზა დღევანდლამდე, რათა ამით გვეჩვენებინა კულტურის პოლიასპექტურობა როგორც ერთ-ერთი განმაპირობებელი კულტურის პოლიტიკის სირთულისა. სტატიაში მიმოხილულია თავად კულტურის მართვის ისტორიული, ჩანასახოვანი ფორმებიც, ვიდრე, კაცობრიობის განვითარებისთვის კულტურის მნიშვნელობიდან გამომდინარე, XX საუკუნის II ნახევრიდან კულტურის პოლიტიკა საერთაშორისოდ არ იქნა აღიარებული სახელმწიფოთა მიერ კულტურის მართვის აუცილებელ მექანიზმად. ზემოთ აღნიშნულის დემონსტრირებისათვის კი სტატიაში მოხმობილია კულტურისა და კულტურის პოლიტიკისადმი მიძღვნილი როგორც ისტორიული, ისე თანამედროვე ნაშრომები.

საკვანძო სიტყვები: კულტურა, პოლიტიკა, კულტურის პოლიტიკა, დეფინიცია, დეფინიციათა დინამიკა.

კულტურის შინაარსმა და, შესაბამისად, მისმა დეფინიციამ განვითარების რთული გზა განვლო. დღევანდელი მნიშვნელობის მიღებამდე ეტიმოლოგიურ ცვლილებასთან ერთად იცვლებოდა სიტყვა კულტურის თეორიული რეფლექსიაც. ეს კი, უწინარესად, განპირობებულია

კულტურის პოლიასპექტურობით, ასევე მისი კონსერვატორული და ერთდროულად არამდგრადი, ანუ განვითარებადი, დინამიკური ბუნებით, რაც კულტურის ბევრი დეფინიციის არსებობის ერთ-ერთ პირობად იქცა. სიტყვა კულტურა (cultura) ლათინურია და მომდინარეობს სიტყვიდან-colere, რაც სხვადასხვა დროს ნიშნავდა კულტივირებას, დამუშავებას, მოვლას, პატივისცემას, მფარველობასა და ა.შ. პირველად სიტყვა კულტურა გაჩნდა ძველრომაელი მწერლის, მარკუს კატონ უფროსის (ძვ.წ. 234-149 წწ.), ტრაქტატში „სოფლის მეურნეობის შესახებ“ („De Agri Cultura“). მასში იგულისხმებოდა მიწის დამუშავება, ანუ მისადმი კულტურული, ადამიანური, სულიერი დამოკიდებულება, ადამიანის ზემოქმედების შედეგად მისი გაუკეთესება. კულტურის კატონისეულ ამ თავდაპირველ დეფინიციისაში ადამიანი უკვე მოიაზრება ბიოსოციალურ, მაღალსულიერ და ინტელექტუალურ არსებად, რადგან მხოლოდ მას ძალუძს მიწის დამუშავება, ანუ მხოლოდ მისი ხვედრია იყოს კულტურული, სხვანაირად, შემოქმედი. რომაელმა ფილოსოფოსმა მარკუს ტულიუს ციცერონმა (ძვ.წ.106-43 წწ.) თავის ტრაქტატში-„ტუსკულანური საუბრები“ („Tusculanae Disputationes“) გამოიყენა სიტყვა კულტურა სიტყვაშეთანხმებაში-cultura animi-სულის დამუშავება, აღზრდა. სწორედ მას უკავშირდება ამ სიტყვის ამგვარი მნიშვნელობით შემოტანა სამეცნიერო მიმოქცევაში. ციცერონმა კულტურა დაუკავშირა ადამიანის გონებრივ-სულიერ განვითარებას, ანუ მას ახალი ეტიმოლოგიური დატვირთვა შესძინა და მიიჩნია ის ადამიანის სულიერი უნარ-ჩვევების გაუკეთესებად, აღზრდად, ე.ი. ჯერ კიდევ ციცერონთან ადამიანის კულტურულ ქმედებას უკვე ახლდა ადამიანისავე თვითგანვითარების გაგება. თუმცა, კულტურა კატონ/ციცერონისა და შემდგომ მთელი ანტიკური სამყაროს მიერ არსებითად მაინც განიმარტებოდა როგორც ქმედება სხვა ობიექტის გარდასაქმნელად და ჯერ არ მოიაზრებოდა დამოუკიდებელ ფენომენად, რაც თითქმის შეუცვლელად იმეკვიდრა შუა საუკუნეებში. აღორძინების ეპოქის მოაზროვნენი კი სიტყვა კულტურაში გულისხმობდნენ ადამიანის ჰარმონიულ განვითარებასა და მხოლოდ მისთვის სახასიათო შემოქმედებით საწყისს. ინგლისელ ფილოსოფოსსა და პოლიტიკოს ფრ. ბეკონისთვისაც (1573-1626) ადამიანია კულტურის შემოქმედი; კულტურა ადამიანისა და ბუნების ურთიერთმოქმედების, უფრო სწორად, ადამიანის მიერ ბუნებაზე „გაბატონების“ შედეგია, მისი ძირითადი ელემენტები- ხელოვნება და მეცნიერება კი საშუალებებია ბუნების ძალთა დასამორჩილებლად; ინგლისელმა ფილოსოფოსმა თ. ჰობსმა (1588-1679) განავითარა აზრი, რომ სახელმწიფოა კულტურის ძირითადი ელემენტი, ამიტომ მისი ისტორია შეიძლება განვიხილოთ კულტურის ისტორიად. ამასთან, კულტურად მას მიაჩნდა ის, რაც შექმნილია ადამიანის მიერ, ე.ი. ხელოვნურია და განსხვავებულია ბუნებით მოცემულისაგან. სიტყვა კულტურა თავისთავადი მნიშვნელობით პირველად გაჩნდა გერმანელი იურისტისა და ისტორიკოსის, ს. პუფენდორფის (1632-1694), შრომებში. მან ეს ტერმინი გამოიყენა არა

თავად პროცესის, არამედ ადამიანურ ქმედებათა შედეგის აღსანიშნავად. ის თვლიდა, რომ ადამიანს ხელეწიფება მყოფობდეს ორ მდგომარეობაში: ბუნებრივსა (ადამიანის ევოლუციის უდაბლესი საფეხური) და ხელოვნურში, ანუ კულტურული განვითარების მაღალ [12:123-125] საფეხურზე. ასე რომ, ს. პუფენდორფი გაცდა კულტურის მნიშვნელობასთან დაკავშირებით მანამდე არსებულ ტრადიციულ შეხედულებათა ჩარჩოებს და კულტურა მოიაზრა როგორც თავისთავად არსებული ფენომენი [9:76]. XVIII საუკუნეში ევროპაში აზროვნების ახალი პარადიგმა იმკვიდრებს ფეხს, რომელიც ემყარება სუბიექტის აქტივობის პრინციპს. უკვე ადამიანი მიიჩნევა საკუთარი ყოფიერების დამდგენად. ამ დროს რაციონალიზმი, გონება და მეცნიერება უპირველესად იქნა აღიარებული. ამიტომაც გაიზარდა ყოველივე ამის შემომქმედი ადამიანისა და მისი შესაძლებლობების რწმენაც. ეს არ იყო შეხედულებათა რევიზია, ეს იყო ახალი იდეოლოგია, აზროვნებითი სისტემა, რომელმაც აქტუალური გახადა ადამიანის ცხოვრების სპეციფიკისა და ყოფის თავისებურების ახსნის პრობლემა. ამ მიზნით განმანათლებლები გაცილებით აქტიურად შეუდგნენ ტერმინ culture-კულტურის გამოყენებას საპირისპიროდ natural-ისა, ანუ ბუნებრივისა. გონების კულტი ხდება კულტურის სინონიმი. ადამიანთან დაკავშირებით სიტყვა კულტურის ფილოსოფიური და სამეცნიერო მნიშვნელობით პირველი გამოყენება უკავშირდება გერმანელ მეცნიერს, ი.კ. ადელუნგს (1732-1806). განმანათლებელთა შეხედულებების კვალად, მან კულტურად განსაზღვრა ადამიანის ქმედება, მიმართული თავისი და ერის უნარ-ჩვევებისა და ნიჭის გაკეთილშობილებისაკენ, თვითგანვითარებისაკენ. კულტურა მის მიერ მიჩნეულ იქნა ერთ მთლიან მოვლენად, რომელიც აერთიანებდა სხვადასხვა შემადგენელს [18], რაც, ჩვენი აზრით, ფაქტობრივად, ტოლფასია კულტურის პოლიასპექტური ბუნების აღიარებისა, რასაც განსაკუთრებით გაესვა ხაზი კულტურის თანამედროვე მკვლევრების შრომებში. კულტურის ისტორიკოსი გერმანელი ი.გ. ჰერდერი (1744-1803) თვლიდა, რომ კულტურაა ის, რასაც ადამიანი აკეთებს ჰუმანურობის გზაზე, ის ევოლუციის ბოლო რგოლია, რითაც ადამიანი განსხვავდება ცხოველისგან, ანუ მის მიერ კულტურად მიიჩნეოდა: ენა, სახელმწიფო, ოჯახური ურთიერთობანი, რელიგია, ხელოვნება და მეცნიერება [4:76]. დიდ გერმანელ ფილოსოფოს ემ. კანტს (1724-1804) კულტურის ცნებაში აუცილებელ ელემენტად შემოაქვს ზნეობა: მისთვის კულტურული ადამიანი ზნეობრივი ადამიანია, ადამიანს ზნეობრივი იმპერატივისა და კულტურის მეშვეობით შეუძლია იყოს თავისუფალი. სხვანაირად რომ ვთქვათ, ადამიანური სამყარო არის ჭეშმარიტად თავისუფალი, ანუ კულტურული სამყაროა. კანტი, ფართო გაგებით, კულტურად მიიჩნევს ყველაფერს, ადამიანის მიერ შექმნილს; თუ შეიძლება ითქვას, ვიწრო გაგებით კი მისთვის კულტურა ადამიანის მორალური განვითარების პროცესია. მორალური,

თავისუფალი ადამიანისა და საზოგადოების იდეა მას მიაჩნია კულტურის უმაღლეს გამოვლინებად [19].

XVIII საუკუნის II ნახევრიდან და შემდგომ, როგორც აღინიშნა, სიტყვა კულტურა უკვე გულისხმობდა, ადამიანის მიერ შექმნილ ხელოვნურ სამყაროს, ანუ მისი მატერიალური და სულიერი განვითარებით შექმნილ კულტურულ ღირებულებას, მისი გამოვლინების სხვადასხვა ფორმას - ყოფითობას, რელიგიას, სამართალს, ფილოსოფიას, ხელოვნებასა და ა.შ. [1:97]. კულტურის განსხვავებული დეფინიცირება განსაკუთრებით თანამედროვე მეცნიერთა კვლევის საგნად იქცა. მათი ნაწილის მიერ ხაზგასმულია კულტურის ზუსტი განსაზღვრის შეუძლებლობა, რისი დემონსტრირებაა, მაგალითად, ასეთი ფრაზაც: „ო, კულტურა, სად ხარ შენ?“ [10:11]. ამ ფრაზის ავტორებთან დაფიქსირებული, კულტურის „ძებნა“ მის მრავალფეროვნებასთან ერთად მის არამდგრად, დინამიკურ შინაარსაც გულისხმობს. ჯ.ს. კრეიკი ერთი შეხედვით, მიუღებელ აზრსაც ავითარებს, რომ კულტურა არსებითად სადავო კონცეფციაა, რის გამოც ის შეიძლება მრავალნაირად განიმარტოს [7:33], ჩვენი მხრიდან კი დავამატებდით, უმთავრესად მაინც, მისი პოლიასპექტური და განვითარებადი ბუნების გამო. ვ. სიმონოვსკასეული დეფინიციაც, უპირველესად, სწორედ კულტურის პოლიასპექტურობის ხაზგასმას, რადგან მას მიჩნია, რომ კულტურა მოიცავს ადამიანის შემოქმედებითი შრომის შედეგად შექმნილ საშემსრულებლო და ვიზუალურ ხელოვნებას, არქიტექტურას, ბიბლიოთეკებს, მუზეუმებს, სპორტს, ფესტივალებს, კინოს, ბექდ-ვიტსა და სამაუწყებლო მედიას, ახალგაზრდების განათლებას, კულტურულ აქტივობებს, პარკებსა და ბაღებს, ტრადიციულსა და უმცირესობათა კულტურას, ციფრულ მედიას, მოდას, კომერციულ დიზაინს, ისტორიული შენობებსა და ლანდშაფტებს, საკვებს, ფოლკლორულ ცეკვას, მუსიკასა და სხვას [11:11]. ამერიკელ მკვლევარებს, ჰ.ჰ. ჩარტრენდსა და ვ. მაკკოისაც, კულტურად, უფრო სწორად, კულტურის ნაწილად მიაჩნიათ ხელოვნება, მათ შორის, არქიტექტურა, რეწვა, მოდა, მემკვიდრეობა, მულტიკულტურიზმი და ოფიციალური ენები... [13:47]. ეს შეხედულებები გარკვეულად ემთხვევა კულტურის თანამედროვე დეფინიციას, რომელიც დაფიქსირებულია UNESCO-ს მიერ 1982 წელს მეხიკოში მიღებულ კულტურის პოლიტიკის საერთაშორისო დეკლარაციაში: *„კულტურა წარმოადგენს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი სულიერი, მატერიალური, ინტელექტუალური და ემოციური თვისებების სრულ კომპლექსს, რომელიც ახასიათებს საზოგადოებას ან სოციალურ ჯგუფს და ხელოვნებასა და ლიტერატურასთან ერთად მოიცავს ადამიანთა ცხოვრების წესს, ფუნდამენტურ უფლებებს, ღირებულებათა სისტემას, ტრადიციებსა და მსოფლმხედველობას...“* [14:15]. 2016 წლის ევროკომისიისა და ევროკავშირის ერთობლივ კომუნიკეში ასევე ვკითხულობთ: *„...კულტურა არ არის მხოლოდ ხელოვნება ან ლიტერატურა. ის მოიცავს პოლიტიკისა და საქმიანობის ფართო სპექტრს,*

კულტურათაშორისი დიალოგიდან ტურიზმამდე, განათლება და მეცნიერებიდან შემოქმედებით ინდუსტრიამდე, მემკვიდრეობის დაცვიდან შემოქმედებითი ინდუსტრიებისა და ახალი ტექნოლოგიების ხელშეწყობამდე და ტრადიციული რეწვიდან თანამშრომლობის განვითარებამდე... [15:4].

ამ მცირე ეტიმოლოგიური ექსკურსიდანაც ჩანს, რომ მარკუს კატონ უფროსის (ძვ.წ. 234-149 წწ.) დროიდან თანდათან გაფართოვდა კულტურის ცნების შინაარსი, მისდა კვალად შეიცვალა მისი დეფინიციებიც. მიუხედავად ამისა, სანიმუშოდ აქ მოხმობილ კულტურის უმრავლეს დეფინიციაში ის მიჩნეულია შედეგად ადამიანის მრავალდარგოვანი შემოქმედებითი შრომისა, ადამიანურ ღირებულებათა სისტემად, ერთგვარ რთულ კონსტრუქციად. ეს, ცხადია, ართულებს კულტურის კვლევასა და კულტურის სფეროს სისტემურ მართვას. ეს უკანასკნელი ფუნქცია კი ეკისრება კულტურის პოლიტიკას, რომლის აუცილებლობა და საჭიროება განსაკუთრებით აქტუალური XX საუკუნიდან გახდა. კერძოდ, კულტურის პოლიტიკის პირველი დეფინიცია საერთაშორისო სივრცეში უკავშირდება UNESCO-ს დოკუმენტს-„კულტურის პოლიტიკა-წინასწარი კვლევა“ (1969 წ.), სადაც ჩაიწერა: *„კულტურის პოლიტიკა წარმოადგენს სახელმწიფოს მიერ განსაზღვრული საოპერაციო საქმიანობის პრინციპების, ადმინისტრაციული და საბიუჯეტო ინსტრუქციებისა და პროცედურების ერთობლიობას, რომელიც ქმნის კულტურის სფეროში მოღვაწეობის საფუძველს. არ არსებობს კულტურის პოლიტიკის ერთი მოდელი, რომელიც შეესაბამება ყველა ქვეყანას. კულტურული ღირებულებების მიხედვით, თითოეული წევრი-სახელმწიფო განსაზღვრავს კულტურის პოლიტიკას, აყალიბებს მიზნებს და აკეთებს არჩევანს“* [16:7]. ამ დოკუმენტში, ფაქტობრივად, კულტურის პოლიტიკა სახელმწიფო პოლიტიკის აუცილებელ შემადგენელ ნაწილად პირველად იქნა გამოცხადებული, ანუ ითქვა, რომ კულტურის სფეროს მართვისთვის სახელმწიფოებმა უნდა განახორციელოს სხვადასხვა (ფინანსური, ადმინისტრაციულ-ორგანიზაციული და სხვ.) ხელშემწყობი ქმედებანი. თუმცა, XX საუკუნეში კულტურის პოლიტიკის სავალდებულოდ აღიარებამდე კაცობრიობას უკვე ჰქონდა კულტურული პროცესების მართვის გარკვეული გამოცდილება, ანუ შეიძლება ითქვას, რომ კულტურის პოლიტიკის ერთგვარი ჩასახოვანი ფორმა ადრეც არსებობდა. მართალია, იგი დეკლარირებულ-დოკუმენტირებული არ იყო, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ წარსულში კულტურის სფეროში გარკვეული სახელმწიფოებრივი ხედვა საერთოდ არ არსებობდა. ამასთან დაკავშირებით, კულტურის პოლიტიკის მკვლევრების, მ. სამინგისა და რ. კატცის, მართებული შენიშვნით, „ათენიდან მოყოლებული“ სახელმწიფოთა მმართველები პირადი სიამოვნებისა და განდიდებისთვის ხელოვანთ უკვეთავდნენ სხვადასხვა სახის ხელოვნების ნიმუშებს, ასევე, იგებოდა სახელმწიფო შენობები, იქმნებოდა კულტურული საგანძური... [6:5]. ინსტიტუციურ

დონეზე მფარველთა არსებობა სახასიათოა შემდეგდროინდელი მსოფლიოსთვისაც. გამორჩეულია ქრისტიანულ სამყაროში კულტურისა და ხელოვნების განვითარებაში მეცენატ-ქტიტორთა ინსტიტუტის უდიდესი როლი. უფრო მეტიც, რენესანსის პერიოდიდან XX საუკუნის დასაწყისამდე კულტურის მფარველობა მონარქების, საეკლესიო პირებისა თუ ვაჭრების გემოვნებისა და ცნობიერების ერგვარ მანიფესტაციად იქცა. რომ არა მათი მორალურ-ფინანსური შემწეობა, კაცობრიობა გაცილებით დარიბი იქნებოდა კულტურის განვითარების თვალსაზრისით. მკვლევარ კ.ვ. მულკაისაც ეჭვგარეშედ მიაჩნია, რომ თვითგანდიდების ან ეროვნულის განდიდების სურვილმა აქ დიდი როლი შეასრულა. მაგალითად მოჰყავს ლუი XIV-ის (1638-1715) მეფობა, როცა ვერსალი ასახავდა თავად მეფე მზის პირად სიდიადეს, ასევე სახელმწიფოს სიძლიერეს, თუმცა XIX საუკუნისა და XX საუკუნის დასაწყისის დიდი მერკანტილური მთავრებისათვისაც კულტურის პატრონაჟი ასევე წარმოადგენდა განდიდების ფორმას, რადგან ამ დროს აგებული შენობები ვიზუალურად ახდენენ „დონორთა“ პირადი სიდიადის დემონსტრირებას [8:16,17]. წარსულში ქართულ სახელმწიფოშიც მსგავსი ვითარება იყო, მაგრამ, ადგილობრივი პოლიტიკური კლიმატის ხშირი კატაკლიზმური ცვლილების გამო, სხვათაგან განსხვავებით, კულტურაზე ზრუნვა გაუტოლდა ერისა და მისი სულიერების გადარჩენაზე ზრუნვას და, შეიძლება ითქვას, სახელმწიფო იდეოლოგიის რანგშიც კი იქნა აყვანილი. ამიტომ მეფეები, დიდგვაროვანი ქტიტორები და საეკლესიო მოღვაწეები კულტურას მიიჩნევდნენ რა ერის სულიერ ხსნის გზად, ამ მიზნით საერო და სასულიერო პირების მორალურ-მატერიალურ მხარდაჭერასა და, რაც მთავარია, თანამოღვაწეობას სახელმწიფოებრივ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ. ამის ერთი ნათელი ილუსტრაციაა გიორგი მერჩულის თხზულება „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ (951 წ.), მოცემული დიდგვაროვანი საერო პირის, გაბრიელ დაფანჩულის, შეხედულება: „აწ ჩვენ თანა არს ხორციელი კეთილი და თქვენ თანა არს სულიერი კეთილი და ესე შევზავნეთ ურთიერთას“. მისი თანამედროვე თარგმანება ასე შეიძლება: არაბთა ბატონობის ურთულეს ხანაში აუცილებელია საერო პირების მხრიდან ფინანსური შემწეობა (მეცენატობა-ქტიტორობა) სასულიერო პირების მიერ ტაო-კლარჯეთის კულტურული აღმშენებლობის სახელმწიფოებრივ საქმეში. უფრო მეტიც, ჩვენი აზრით, ჰაგიოგრაფიული ნაწარმოების ავტორმა დაფანჩულის სიტყვების „ციტირებითა“ და მთლიანად ამ ძეგლში მეფე-დიდებულთა ანალოგიური პოზიციის წარმოჩენით, ფაქტობრივად, ტყვადად მოახდინა საქართველოს სახელმწიფოს პოლიტიკური კურსის დემონსტრირება კულტურის სფეროში.

კულტურის პოლიტიკის ჩანასახოვანი ფორმით არსებობის მიუხედავად, მხოლოდ XX საუკუნის მეორე ნახევარში მოხდა მისი პირველი დეფინიცია და, რაც მთავარია, მისი მნიშვნელობის აღიარება. სწორედ ეს ქრონოლოგიური მონაკვეთი ითვლება საერთაშორისო

დონეზე სახელმწიფოთა ცხოვრებაში კულტურის პოლიტიკის დამკვიდრების დროდ. მას შემდეგ უამრავ სამეცნიერო ნაშრომში ინტენსიურად გაჩნდა კულტურის პოლიტიკის დეფინიციათა ვარიაციები, პარალელურად დაიწყო მისი ურთულესი სისტემის ასევე სისტემური კვლევა, მორფოლოგიური მდგენელების: სუბიექტის, ობიექტის, მიზნების, ამოცანების, მექანიზმების, ანალიტიკური საშუალებების, რესურსებისა და ა.შ. განსაზღვრა; კულტურის პოლიტიკის საერთაშორისო კონცეფცია-მოდელების შემუშავება და მათი გათვალისწინებით ცალკეული ქვეყნების მიერ, თავიანთი ქვეყნის სპეციფიკის გათვალისწინებით, კულტურის პოლიტიკის ადგილობრივი ჩარჩო-მოდელების შემუშავება. კულტურის პოლიტიკის კვლევის ასეთი ფართო დიაპაზონის გამო, სამეცნიერო წრეებში წარმოიქმნა აზრი, რომ მისი შესწავლის დასრულება-ამოწურვა შეუძლებელია. ცხადია, ეს იწვევს მისი დეფინიცირების ცვლილებებსაც. კ.ვ. მულკაი უფრო შორს მიდის და თვლის, რომ კულტურა ილუზორული ხასიათისაა, კულტურის პოლიტიკას ცვალებადობის გამო აკლია სიცხადე [8:47]. ჩვენც მიგვაჩნია, რომ კულტურის ნებისმიერი პოლიტიკის არსის განცალკევებით, განყენებულად და, იმავდროულად, სრულყოფილად და საბოლოოდ განსაზღვრა შეუძლებელია, რამეთუ ის რთული სისტემაა, მექანიზმია, ანუ მიზეზ-შედეგობრივად დაკავშირებული სხვადასხვა მორფოლოგიური მდგენელისა და მათი განმაპირობებელი კულტურულ, სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური ფაქტორების ერთობლიობაა. ამ მხრივ ნიშანდობლივია კ. გრეის სტატის ერთი თავის სახელდება: „რა არის კულტურის პოლიტიკა?“. მისივე პასუხის მიხედვით, კულტურის პოლიტიკა განისაზღვრება როგორც ქმედებები, რომლებსაც სახელმწიფო ახორციელებს და რომლებიც გავლენას ახდენს თავისი მოქალაქეების კულტურულ ცხოვრებაზე [3:135]. მ. დრაგიჩევიჩ შეშიჩისა და ბრ. სტოიკოვიჩის შეხედულებით, კულტურის პოლიტიკა შეგნებული რეაგირებაა კულტურის სფეროში ყველა იმ საკითხზე, რომლებიც ეხება საზოგადოების კულტურულ განვითარებას [5:6]. ქართველი მკვლევრის, ქ. ახოზაძის მიერ კულტურის პოლიტიკის ფორმულირება კი ასეთია: *„კულტურის პოლიტიკა არის სახელმწიფოს ქმედება, მიმართული კულტურის, ხელოვნების სფეროსაკენ; შეგნებული ქმედება, მიღებულ იქნას მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებანი ყველა იმ საკითხზე, რაც საჭიროა სოციუმში კულტურის განვითარების რეგულირებისთვის... განსაზღვრავს კულტურის სფეროში არსებულ პრიორიტეტებს, გეთავაზობს მექანიზმებს მისი შესრულებისათვის“* [2:18]. „კულტურის შესახებ“ საქართველოს კანონში ასევე მოცემულია კულტურის პოლიტიკის დეფინიცია: *„კულტურის პოლიტიკა იმ პრინციპებისა და ნორმების ერთობლიობაა, რომლითაც ხელმძღვანელობს სახელმწიფო კულტურის დაცვის, განვითარებისა და გავრცელების საქმეში“* [17]. აშკარად ჩანს, რომ კულტურის პოლიტიკის მოხმობილი (და არა მარტო ისინი) დეფინიციები მიუხედავად სხვადასხვაობისა, ერთმანეთს ემსგავსება მათში

ზოგადი ვექტორების ხაზგასმით. კულტურის პოლიტიკის რაობისა თუ როგორობის, ანუ მისი მოდელების კვლევა დღემდე გრძელდება. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ჩვენც მოვახდინეთ კულტურის პოლიტიკის თეორიულ-სამეცნიერო განმარტება: *„კულტურის პოლიტიკა წარმოადგენს სახელმწიფოს მიერ მიღებული ნორმებისა და გადაწყვეტილებების ერთობლიობას, რომელიც განსაზღვრავს სფეროს ფუნქციონირების ძირითად მიმართულებებსა და ტენდენციებს/ორიენტირებს. მისი მიზანი უნდა იყოს კულტურის სფეროს საკანონმდებლო-ინსტიტუციური მოწესრიგება, რომელიც უზრუნველყოფს კონკრეტული საზოგადოების მდგრადი განვითარებისთვის შესაბამისი გარემოს შექმნას“*. კულტურის პოლიტიკის ჩვენეულ დეფინიციაშიც გამოიკვეთა მისი მიზანი, რაც გამოიხატა კონკრეტული საზოგადოების, ქვეყნის სპეციფიკის შესატყვისი კულტურის სახელმწიფო პოლიტიკის ჩარჩო-მოდელის შემუშავების აუცილებლობაში. კულტურის პოლიტიკამ კულტურის თავისუფალი ბუნების გათვალისწინებით მხოლოდ შესაბამისი პირობები უნდა შექმნას მისი დაცვისა და განვითარებისთვის და, ასე რომ ვთქვათ, არ ჩაერიოს მის შინაარსში.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ კულტურის პოლიტიკის საყოველთაოდ დამკვიდრებული და აღიარებული ერთი დეფინიცია არც არსებობს და ალბათ ვერც მოხერხდება მისი ცალსახა ფორმულირება. ამას თავისი არაერთი ობიექტური მიზეზი აქვს, რომელთაგან უპირველესია პოლიასპექტური კულტურისა და მისდა შესატყვისად კულტურის პოლიტიკის განვითარებადი, დინამიკური ბუნება. მიუხედავად ამისა, აუცილებელია, რომ ნებისმიერ ქვეყანას გააჩნდეს კულტურის პოლიტიკის დოკუმენტირებული სტრატეგია, სადაც მოცემული იქნება კულტურის სფეროს განვითარების სახელმწიფო ხედვა, რომლის შემუშავება-განხორციელებაში მისი მუდმივი განახლების პერსპექტივით საერთო კონსენსუსის საფუძველზე ჩართული იქნება ყველა დაინტერესებული მხარე. ამასთან, კულტურის სწორი პოლიტიკის შემუშავებისა და მისი წარმატებული იმპლემენტაციისათვის აუცილებელია კულტურის პოლიტიკის ყველა მორფოლოგიური მდგენელის გათვალისწინება. ყოველივე ეს კი საბოლოოდ იქნება გარანტი, რომ კულტურის ამგვარი პოლიტიკით შესაძლებელი გახდება კულტურული მემკვიდრეობის სათანადო დაცვა და კულტურის განვითარება, ანუ სვლა ქვეყნის უკეთესი მომავლისკენ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. **ახობაძე ქ.**, - სახელმწიფო და კულტურის პოლიტიკა. გამომცემლობა „უნივერსალი“. თბილისი. 2018;
2. **ახობაძე ქ.**, - სახელმწიფო და კულტურის პოლიტიკა. მსჯელობანი და მოსაზრებანი სახელმწიფოსა და კულტურის ურთიერთდამოკიდებულების შესახებ. გამომცემლობა „Clobeedit“. თბილისი. 2019;
3. **Gray C.**, - Analysing Cultural Policy: incorrigibly plural or ontologically incompatible? International Journal of Cultural Policy. Vol.16, No.2. 215-230. 2010. Retrieved 15 July, 2021 from www.researchgate.net/publication/233164964;
4. **Гердер И.Г.**, - Идеи к философии истории человечества. издательство „Наука“. Москва. 1977;
5. **დრაგიჩევიჩ-შეშიჩი მ., სტოიკოვიჩი ბრ.**, - კულტურა, მენეჯმენტი, ანიმაცია, მარკეტინგი. გამომცემლობა „კენტავრი“. თბილისი. 2007;
6. **Cummings M., Katz R.**, - The Patron State: Government and the Arts in Europe, North America and Japan. Oxford University Press. New York. 1987;
7. **Craik J.S.**, - Re-Visioning Arts and Cultural Policy. Current Impasses and Future Directions. ANU E Press. Canberra. 2007;
8. **Mulcahy K.V.**, - Public Culture, Cultural Identity, Cultural Policy. Comparative Perspectives. Palgrave Macmillan. Louisiana. 2017;
9. **Морозова С.В., Оржековская Л.В., Якушкина Н.В. и др.**, - Культурология. ч. 1. издательство „Московский государственный университет печати“. Москва. 2010;
10. **Pyykkönen M., Simanainen N., Sokka S.**, - What about Cultural Policy? Interdisciplinary Perspectives on Culture and Politics. SoPhi 114, Minerva Kustannus Oy. Helsinki. 2009;
11. **Simjanovska V.**, - Concepts and Models of Cultural Policy: State versus City. 2011. Retrieved 15 July, 2021 from <https://www.researchgate.net/publication/333080514>;
12. **ყულიჯანიშვილი აკ.**, - კულტურის თეორია. გამომცემლობა „უნივერსალი“. თბილისი. 2009;
13. **Chartrand H.H., McCaughey C.**, - The Arm's Length Principle and the Arts: An International Perspective - Past, Present and Future. Cummings Jr, M.C., Mark Davidson Schuster, J. (Eds.).Who's to pay for the Arts: The International Search for Models of Support. ACA Books. New York. 1989;

14. **Mexico City Declaration on Cultural Policies**, - World Conference on Cultural Policies (CLT/MD/1). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). Soregraph. Paris. 1982;
15. **Joint Communication to the European Parliament and the Council: towards an EU Strategy for International Cultural Relations**, - European Commission, High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. 2016. Retrieved 15 July, 2021 from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0029&from=EN>;
16. **Cultural Policy a Preliminary Study**, - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). Imprimerie Blanchard. Paris. 1969;
17. საქართველოს კანონი „კულტურის შესახებ“, - 1997 წლის 12 ივნისი. მოდიფულია: 15 ივლისი, 2021. წყარო: <https://www.matsne.gov.ge/ka/document/view/31402?publication=12>;
18. <https://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/61722/Аделунг> - Дата доступа: 15.07.2021;
19. <https://studme.org/150701/kulturologiya/kant> - Дата доступа: 15.07.2021.

Vazha Shatberashvili

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Dynamics of the Definitions of Culture and Cultural Policy

Abstract

The primary purpose of the article is to demonstrate non-sustainability of the definition of cultural policy in terms of its dynamic and positive development. For this very reason, within the initial phase, the historical change of the concept of culture related to the cultural policy and its essence were reconsidered. This is derived from the fact, that clarifies multidimensional understanding of culture as one of the underlying reasons for the complexity of cultural policy. The article covers historic and primitive forms of cultural management, until the time when, due to the importance of culture for the development of humanity, in the second half of the twentieth century, cultural policy has been internationally recognized by the states as an essential cultural management mechanism. Illustrating the abovementioned, the article envisages both historical as well as contemporary works dedicated to culture and cultural policy.

Keywords: *Culture, Policy, Cultural Policy, Definition, Dynamics of Definitions.*

რეცენზენტი: პროფესორი რ. ლორთქიფანიძე